

Todistamisen retoriikka AA:n ”Isossa Kirjassa”

KARI LATVANEN

JOHDANTO

Erilaisista riippuvuuksista kärsineitä ja ongelmansa voittaneita suomalaisia tutkinut Anja Koski-Jännes on todennut toipumisen ytimen löytyvän niistä merkityksistä, joita ihminen antaa näille kokemuksilleen. Hänen mukaansa ”joko itselle tai riippuvuudelle annetuissa merkityksissä tapahtuu usein selvä siirtymä lopettamisen yhteydessä”.¹

AA:laisen alkoholi-riippuvuudesta vapautumisen kontekstissa tuo merkityssiirtymä nojaa toveriseuran perusteokseen, *Nimettömät Alkoholistit*.² AA:laisen toipumisen voi käsittää olevan hermeuttinen prosessi, jossa alkoholisti toipuu tulkitsemalla *Nimettömät Alkoholistit* -teoksen tekstiä ja omaksumalla tuon tekstin eteensä avaaman maailman. Prosessin kuluessa alkoholisti oppii merkityksellistämään suhteensa alkoholiin, itseensä, muihin ihmisiin ja Jumalaan uudella tavalla – eli kokee AA:n toipumisohjelman 12. askeleen tarkoittaman hengellisen heräämisen.

Nimettömät Alkoholistit -teoksen maailmassa alkoholismi näyttäytyy omintakeisena ”sairautena”, jota mikään inhimillinen voima ei kykene parantamaan. Alkoholistin ainoa toivo on teoksen mukaan Jumala, joka pystyy ja voi vapauttaa alkoholistin riippuvuudestaan, mikäli tämä lähtee etsimään häntä. Niinpä tuo teos, jota kutsutaan myös AA:n ”Isoksi Kirjaksi”, on ennen kaikkea teksti, joka pyrkii todistamaan Jumalan parantavasta voimasta.

Avaan artikkelissani AA:n perusteoksen maailmaa systemaattisen tekstin tulkinnan kautta. Rajaan tulkinnan *Nimettömät Alkoholistit* -teoksessa esiintyvään todistamisen retoriikkaan. Luen AA:n perusteosta käsittäen sen asettavan eteemme eräänlaisen ”oikeudenkäynnin”, jossa argumentoidaan ja esitetään todistajanlausuntoja Jumalan parantavan voiman puolesta. Pyrin teoksen tekstiä selittämällä ja ymmärtämällä saamaan selvyyttä kysymykseen: Miten *Nimettömät Alkoholistit* -teoksen todistamisen retoriikka tukee alkoholistin toipumiseen liittyvää merkityksenantoprosessia?

NIMETTÖMÄT ALKOHOLISTIT

Nimettömät Alkoholistit (AA) on Yhdysvalloissa vuonna 1935 alkunsa saanut miesten ja naisten toveriseura, jossa he oman luonnehdintansa mukaan ”jakavat keskenään kokemuksensa, voimansa ja toivonsa voidakseen ratkaista yhteisen ongelmansa sekä auttaakseen toisia tervehtymään alkoholismista”.³ Sillä on miljoonia jäseniä kaikkialla maailmassa ja erilaisia AA-ryhmiä on kymmeniä tuhansia.

AA-liike on toiminut Suomessa 60 vuotta. Toveriseuran rooli suomalaisten raitistumisen ja raittiuden ylläpitämisen kannalta on merkittävä. Viikoittain eri puolilla Suomea pidetään yli 1200 AA-kokousta noin 700:ssä eri AA-ryhmässä. Joka päivä kokoontuu noin 175 ryhmää, joista noin 25 Helsingissä. Ryhmien koko vaihtelee, mutta kes-

kimäärin yhdessä palaverissa käy arviolta tusina jäsentä. Näin ollen maamme AA-kokouksissa toipuu joka päivä pari tuhatta alkoholista.

AA:n käsitys alkoholismista ja siitä toipumisesta on monitahoinen. Perusajatuksen voi kuitenkin kiteyttää parilla lauseella. Ison Kirjan mukaan mikään inhimillinen voima ei todennäköisesti voi vapauttaa alkoholista riippuvuudestaan. Alkoholistin ainoa toivo on Jumala⁴, joka pystyy siihen ja tahtoo tehdä sen, jos alkoholisti etsii häntä.⁵ Tämä on AA:n perussanoma ja AA:laisen alkoholismista toipumisen ydin kaikessa yksinkertaisuudessaan. Tuo perussanoma on kuitenkin kaikkea muuta kuin itsestäänselvä. Mitä alkoholismi on? AA:n mukaan se on jonkinlainen sairaus – mutta millainen? Miten Jumalan parantava voima ilmenee alkoholistin toipumisessa? Miten alkoholisti voi etsiä Jumalaa? Mikä on AA:n kuuluisan 12 askeleen toipumisohjelman rooli tässä?

AA:n alkuaikojen jäsenet päättivät aikoinaan kirjoittaa kirjan näkemyksiensä selventämiseksi ja levittämiseksi. Toinen toveriseuran perustajista, Bill Wilson, alkoi 1930-luvun puolivälin jälkeen olla huolissaan siitä, miten AA:n sanomaa onnistuttaisiin viemään eteenpäin tilanteessa, jossa uusia AA-ryhmiä perustettiin siihen tahtiin, että sanoman saattaminen keskinäisviestinnän avulla kävi hankalaksi. Wilson pelkäsi, että kaukaisissa paikoissa olevat alkoholistit ymmärtäisivät sanoman väärin. Ratkaisu tähän ongelmaan oli painettu sana.⁶

Syntyi teos, *Nimettömät Alkoholistit: Kertomus siitä miten sadattuhannet miehet ja naiset ovat toipuneet alkoholismista*. Tämä AA:n ”Iso Kirja” ker- too esipuheensa ensimmäisillä riveillä lukijalleen tarkoituksensa seuraavin sanoin:

Meitä Nimettömiä Alkoholisteja on yli sata miestä ja naista, jotka olemme toipuneet toivottomalta näyttäneestä mielen ja ruumiin tilasta. Tämän kirjan päätarkoitus on kertoa muille alkoholisteille täsmälleen miten me olemme toipuneet. Toivomme, että seuraavat sivut ovat niin vakuuttavat, ettei muita todisteita tarvita.⁷

Se, että AA:n sanoma leviää Ison Kirjan sivuille painettuna tekstinä asettaa toipuvalla alkoholistille,

AA-ryhmille ja AA:sta kiinnostuneille ulkopuolil- le tekstin tulkinnan ja ymmärtämisen haasteen. Toisin sanoen kirjoitettuna tekstinä Iso Kirja haas- taa lukijansa tulkitsemaan itseään. Jotta voisimme ymmärtää AA:laista alkoholiriippuvuudesta vapau- tumista, on meidän omalta osaltamme yritettävä ymmärtää, mitä Ison Kirjan teksti sanoo ja mistä se puhuu.

Tulkinnan ongelma on hermeneutiikan kiistel- lyintä ydinaluetta. Lähestyn seuraavassa Ison Kirjan tekstin tulkintaa Paul Ricoeurin tulkinnan teorian avaamasta näkökulmasta. Ricoeurin teoria soveltuu tarkoituksiini yhtäältä siksi, että se antaa välineitä Ison Kirjan tekstin tulkintaan. Toisaalta Ricoeurin teoria avaa näkökulman siihen, miten käytämme kieltä kuvataksemme ja tulkitaksemme maailmaa uusista näkökulmista ja luodaksemme uusia mer- kityksiä. Nähdäkseni AA:laisessa alkoholismista

1 Koski-Jännes 1998, 96.

2 Suomen AA-kustannus 2005.

3 Suomen AA-kustannus 2009.

4 Ison Kirjan viimekätinen referenssi on Jumala, eli se ab- soluuttinen jokin, jota ihmiset eivät voi nimetä. Iso Kirja puhuu tästä viimekätisestä referenssistä käyttäen muun muassa sellaisia ilmaisuja kuten ”joku itseämme suurempi voima” ja ”Jumala – sellaisena kuin hänet käsitimme”. AA:ta käsittelevässä kirjallisuudessa ja AA:n piirissä on esitetty lukemattomia eri tulkintoja siitä, mihin nuo termit viittaavat. AA:ssa on runsaasti ateisteja ja agnostikkoja, erilaisia kristillisiä suuntauksia edustavia sekä myös mm. juutalaisia ja buddhalaisia alkoholisteja. AA-ryhmissä saattaa kuulla ”itseämme suuremmasta voimasta” sellaisia luonnehdintoja kuten ”taivaan isä”, ”yläkerran ukko”, ”AA-ryhmä” tai vaikkapa ”lämpöpatteri”. Ajatuksena on tällöin, että alkoholisti voi turvautua mihin tahansa voimaan, jonka hän kokee itseään suuremmaksi. Dick B. on kuitenkin osoit- tanut AA:n raamatullisia juuria käsittelevässä kirjassaan *The Good Book and the Big Book*, että Jumalasta puhues- saan Iso Kirja puhuu nimenomaan Raamatun Jumalasta. Jumalaan viitataan kirjassa yli 400 kertaa, joista 277 kertaa nimellä Jumala ja nimenomaan suurella alkukirjaimella kirjoitettuna. (Dick B. 1997, 49–51; vrt. Mäkelä & al. 1996, 127–128.)

5 Suomen AA-kustannus 2005, 77.

6 Suomen AA-kustannus 1986, 167.

7 Suomen AA-kustannus 2005, 16.

toipumisessa on paljolti kyse siitä, että tulkitessaan Ison Kirjan tekstiä toipuva alkoholisti oppii näkemään maailman uudessa valossa. Ohjelma haastaa alkoholistin hermeneuttiseen prosessiin, jossa tämä oppii teoksen tekstiä tulkitsemalla ja omaksumalla näkemään suhteensa itseensä, alkoholiin, muihin ihmisiin ja Jumalaan uudella tavalla – ja kokee samalla mahdollisesti AA:n toipumishjelman 12 askeleen tarkoittaman ”hengellisen heräämisen”.

TEKSTIN TULKINNAN LUONTEESTA JA METODISTA

Paul Ricoeurin mukaan hermeneutiikalle keskeinen tulkinnan haaste kumpuaa tekstuaalisuuden ongelmasta – siitä perustavasta tosiseikasta, että inhimillisen kommunikaation välineinä käytetään tekstejä, tekstuaaliseen muotoon kiinnitettyä diskurssia. Tulkinnan ongelma kumpuaa tekstin autonomisuudesta, eli siitä, että teksti on riippumaton niin tekijän intentioista, tekstin kirjoittaneesta tilanteesta kuin alkuperäisen lukijankin tilanteesta. Tekstin on tekstinä puhuttava itse puolestaan.⁸

Ricoeurin mukaan tekstissä diskurssin merkitys, eli sen mieli ja tarkoitus, kiinnittyy kirjoitukseksi, ja se on aina tulkinnalla aktualisoitava lukemistapah- tumassa. Tässä mieli viittaa siihen, *mitä* diskurssi sanoo, ja tarkoitus siihen, *mistä* se puhuu. Tekstin tulkinta puolestaan on tekstin ”liikkeen seuraamista mielestä tarkoitukseen: siitä, mitä se sanoo, siihen, mistä se puhuu”.⁹

Tulkinnan viimekätinen kohde on Ricoeurin mukaan tekstin eteensä avaama *maailma*, jota lukija voisi asuttaa ja jossa hän voisi toteuttaa kaikkein omimpia mahdollisuuksiaan.¹⁰ Niinpä tulkinnassa ei perimmältään ole kyse sen vähemmästä kuin kyvystä avata tekstin eteensä asettama maailma.

Miten tämä maailma sitten avataan? Mikä on tulkinnan metodi? Ricoeurille tulkinta on hermeneuttisen prosessin kolmas termi, tai nimi *selittämisen* ja *ymmärtämisen* dialektiikalle. Tulkinta on yksi ainutlaatuinen prosessi, josta voidaan kuitenkin erottaa selittäviä ja ymmärtäviä vaiheita. Selittämisellä tarkoitetaan tulkinnan sitä puolta, joka on suuntautunut kohti tekstin analyttistä rakennetta.

Ymmärtämisellä puolestaan tarkoitetaan sitä tulkinnan puolta, joka suuntautuu kohti diskurssin ykseyttä:

– selittämisessä eksplikoimme tai tuomme julki joukon propositioita ja merkityksiä, kun taas ymmärtämisessä käsitämme tai tavoitamme kokonaisuutena osittaisten merkitysten ketjun yhdessä synteessin aktissa.¹¹

Tulkinta muodostaa hermeneuttisen kaaren lähtien aina liikkeelle jonkinlaisesta esiyymmärryksestä, joka on tekstin kokonaismerkityksen naiivia tavoittamista. Tästä esiyymmärryksestä tulkinta etenee erilaisten selittävien menetelmien kautta kohti käsitteistä, joka on ymmärtämisen sofistikoitunut muoto. Selittäminen ilmenee näin välittävänä tekijänä kahden erilaisen ymmärtämisen tilan välillä. Ricoeurin mukaan ymmärtäminen on alussa arvaus ja lopussa se täyttää omaksumisen käsitteen.

Tulkinta etenee (ymmärtävästä) arvauksesta selittämisen kautta (ymmärtävään) omaksumiseen. Arvaus on ymmärtämisen ensimmäinen akti monesta eri syystä. Ensiksikin meidän on arvattava tekstin merkitys, koska tekstin tekijän intentio on meidän tavoittamattomissamme. Toiseksi tulkinnassa on muodostettava arvaavia arvostelmia siitä, mikä on tekstin osien suhde kokonaisuuteen. Kolmanneksi tekstiä on aina mahdollista tarkastella eri puolilta, minkä vuoksi tekstin kokonaisuus on konstruoitava yksilönä jostakin yksipuolisesta näkökulmasta ja tuon näkökulman valinta perustuu sekin arvaukseen.

Tulkinta etenee arvauksesta kohti omaksumista siten, että tulkinnan lähtökohtana käytettyjä arvauksia vahvistetaan tai pätevoidetään erilaisin argumentatiivisin keinoin. Vahvistamisen logiikka on Ricoeurin mukaan lähempänä todennäköisyyden kuin empiirisen verifikaation logiikkaa. Vahvistamisessa pyritään pikemminkin osoittamaan että tulkinta on tietämyksemme valossa todennäköinen kuin että jokin johtopäätös on tosi. Aina on olemassa enemmän kuin yksi tapa konstruoida teksti ja tekstistä voi esittää kilpailevia tulkintoja.

Tulkinta etenee myös tiettyssä mielessä kehä- mäisesti. Se lähtee kokolailla subjektiivisesta ar-

vauksesta, jota sitten vahvistetaan objektiivisen argumentoinnin avulla. Hermeneuttinen kehä ei kuitenkaan ole noidankehä eikä johda kehäpäätelmään. Vahvistamisen myötä alussa esitetty naiivi arvaus syvenee kohti tekstin ymmärtävää omaksuamista. Näin tulkinta avaa tekstin eteensä asettaman maailman.

ISO KIRJA TODISTUKSENA JUMALAN PARANTAVASTA VOIMASTA

Otan seuraavaksi vastaan Ison Kirjan lukijalleen asettaman ymmärtämisen haasteen ja pyrin tulkitsemaan sitä, mitä teksti sanoo alkoholismista ja siitä toipumisesta. Viime kädessä tarkoitus on avata AA:n Ison Kirjan maailmaa, siis tutkia sitä, millaisen maailman teksti avaa eteensä ja millaista maailmaa se ehdottaa lukijalleen asuttavaksi.

Lähden liikkeelle siitä näkemyksestä – tai ricoeurilaisittain arvauksesta – että AA:n Iso Kirja on ennen kaikkea teksti, joka pyrkii *todistamaan* Jumalan parantavasta voimasta. Esimerkiksi teoksen ensimmäinen luku on selostus AA:n toisen perustajajäsenen, Billin, toipumisesta. Siinä kerrotaan, miten Bill löysi Jumalansa ja toipui vakavasta alkoholismistaan.

Siellä [sairaalassa] minä annoin itseni nöyrästi Jumalalle sellaisena kuin minä Hänet silloin käsitin, ja pyysin Häntä tekemään minulle niin kuin parhaaksi näkee. Minä antauduin varauksetta Jumalan huomaan ja johdatukseen. Myönsin ensimmäisen kerran, että minä itse en ollut mitään, että ilman Jumalaa olin mennyttä. Kohtasin syntini säälimättä ja pyysin uutta Ystävääni ottamaan ne pois juurineen päivineen. Sen jälkeen en ole juonut lasillistakaan.¹²

Billin tarinan lisäksi Ison Kirjan sivuilta löytyy huomattava määrä kertomuksia, joissa toipuvat alkoholistit puhuvat alkoholismistaan ja siitä, miten he ovat toipuneet. Kirjan kolmannessatoista painoksessa¹³ esimerkiksi esitetään yhteensä 48 erillistä Jumalan parantavasta voimasta kertovaa elämäntarinaa, joista 20 on amerikkalaisia ja 28 suomalaisia. Todistamisen teema ilmaistaan myös hyvin ekspli-

siittisesti kirjan ”epäilijöille” suunnatun neljännen luvun viimeisessä lauseessa: ”Me lähestyimme Jumalaa, ja Hän ilmaisi meille itsensä!”¹⁴

AA:n Isoa Kirjaa voidaan siis lukea tekstinä, joka todistaa oman asiansa, eli Jumalan parantavan voiman puolesta. Mistä todistavassa diskurssissa sitten on kyse? Paul Ricoeurin mukaan termiä *to-distus* on syytä käyttää ennenkaikkea viittaamaan ”sanoihin, teoksiin, tekoihin ja elämiin, jotka todistavat kokemuksen ja historian ytimessä vaikuttavan, mutta kuitenkin kokemuksen ja historian ylittävän intention, inspiraation tai idean puolesta”.¹⁵ Niinpä todistamisesta on kysymys etenkin silloin, kun puhutaan siitä, miten Jumala koetaan ja ymmärretään historiallisessa hetkessä tai elämässä.

Ricoeur toteaa, että todistamisen käsitteellä on ensinnäkin kvasi-empiirinen merkitys.¹⁶ Käsite viittaa todistamisen aktiin. Kyse on todistajan ja todistuksen suhteesta siihen, mitä todistetaan – eli siis siihen, mitä hän on esimerkiksi nähnyt tai kuullut. Juuri todistaja tai silminnäkijä on se, joka raportoi tietystä tapahtumasta tai asiasta, jonka hän on itse nähnyt tai ymmärtänyt. Todistaminen on kvasi-empiiristä, koska todistus ei ole empiirinen havainto sinänsä, vaan raportti. Todistus siirtää nähdyn ja koetun sanomisen tasolle.

Tällä on merkitystä kommunikaation kannalta. Todistaminen muodostaa kaksisuuntaisen suhteen, jonka osapuolet ovat itse todistaja ja se, kenelle hän todistuksensa esittää. Todistaja on nähnyt, mutta todistuksen vastaanottaja voi vain kuunnella. Ainoastaan kuuntelemalla todistusta vastaanottaja voi päättää, uskooko hän todistajan esittämään asiaan.

Lisäksi todistukseen liittyy oleellisesti kysymys arvioinnista ja arvostelusta. Todistuksessa on kyse

8 Ricoeur, 1981, 165.

9 Ricoeur 2000, 49; Ricoeur 2000, 142.

10 Ricoeur 1981, 142.

11 Ricoeur 2000, 120–130.

12 Suomen AA-kustannus 2005, 41.

13 Suomen AA-kustannus 2005.

14 Suomen AA-kustannus 2005, 75.

15 Ricoeur 1980, 119–120.

16 Ricoeur 1980, 123–130.

kerrotun tarinan ja siihen liittyvien faktojen merkityksestä. Todistamisessa ei riitä pelkkä väite siitä, että asia on kuten todistaja väittää, vaan sen lisäksi vaaditaan selonteko siitä, miten esitetyt faktat toimivat todistuksena väitetyn asian puolesta.

Kerrottua tarinaa ja esitettyjä faktoja on myös määrä punnita ja arvioida, minkä vuoksi esille nousee kysymys arvioinnin ”oikeudellisesta” luonteesta. Kaikkia raportteja ja kertomuksia ei kutsuta todistuksiksi, vaan todistettaessa todistetaan aina jonkun asian puolesta. Ricoeurin mukaan oikeudellinen diskurssi toimiikin mallina muille tilanteille, joissa todistetaan. Niinpä niissä voidaan nähdä samoja piirteitä kuin oikeudenkäynnissä.

Ensimmäinen tällainen piirre löytyy siitä, että oikeudenkäynnin polttopisteessä on riidanalainen kysymys ja todistuksia esitetään joidenkin asioiden tai osapuolten puolesta ja toisia vastaan. Päätös tehdään, kun molempien osapuolten tarinoita ja väitteitä on punnittu. Oikeudessa on kyse aina päätöksestä epävarmojen, eli enemmän tai vähemmän todennäköisten väitteiden välillä. Liikutaan todennäköisyyksien ja kontingenssin alueella.

Toinen oleellinen piirre liittyy oikeudenkäynnissä tehtävän päätöksen luonteeseen. Oikeudessa päätetään jonkun asian puolesta ja jotain vastaan, siellä tuomitaan tai vapautetaan, vahvistetaan oikeuksia tai kumotaan niitä. Päätöksessä tietyt asiat luetaan jonkun syyksi tai ansioksi. Todistamisessa on kyse yhtäältä tietyn tilanteen kuvailusta, mutta toisaalta myös juuri ansion tai syyn osoittamisesta.

Todistamisesta puhuttaessa nousee esille myös kysymys todistuksen luonteesta argumentoinnin osana. Ricoeur huomauttaa Aristoteleeseen nojaten, että todistamisessa on yhtäaikaan kyse niin todistelusta kuin yleisöön (tuomariin) vetoamisestakin. Todistus on suostuttelevaa puhetta, jossa on otettava huomioon niin todistuksen logos kuin todistajan eetos ja yleisön paatoskin. Puhujan on syytä ottaa huomioon myös vastapuolen argumentti.

Aristoteles lukee todistamisen ”epäteknisiin”, eli puhujan argumentoinnin kannalta ulkoisiin perusteluihin. Puhuja ei itse keksi lakeja, todistajia, sopimuksia tai valoja, vaan ne on ikään kuin annettu hänen käyttöönsä. Niinpä esimerkiksi todistajaa

argumenttinsa tukena käyttävä puhuja ei täysin hallitse puhettaan tältä osin, ja esille nousee muun muassa kysymys todistajan uskottavuudesta ja luotettavuudesta.

Todistamisen kolmas oleellinen ominaispiirre liittyykin itse todistajaan ja tämän toiminnan luonteeseen. Ricoeur toteaa, että todistuksesta ei tee väärää niinkään se, että itse raportti olisi erheellinen selonteko nähdystä. Väärä todistus on nimenomaan valheellinen todistus. Toisaalta uskollinen todistaja on myös jotakin paljon enemmän kuin vain tunnon-tarkka raporttija. Todistaja astuu esille ja puhuu julkisesti asiansa ja vakaumuksensa velvoittamana.

Todistus onkin myös jotain muuta kuin pelkkä kertomus nähdystä ja koetusta. Sana ei enää viitetaakaan pelkkään puheaktiin, jossa silminnäkiä todistaa näkemästään, vaan todistaja todistaa myös omasta sisäisestä vakaumuksestaan. Esiin nousee kysymys todistajan vilpittömyydestä ja siitä, missä määrin tämä sitoutuu todistukseensa. Todistus liittyy todistajan elämään. Toisinaan todistaja asettuu todistamaan koko elämällään ollen valmis kärsimään ja jopa kuolemaan asiansa tähden, kuten esimerkiksi Jeesus ja Sokrates tekivät.

ISON KIRJAN TODISTUSTEN TULKINTA

Ricoeurin mukaan oikeudellinen diskurssi toimii mallina muille tilanteille, joissa todistetaan. Niinpä niissä voidaan nähdä samoja piirteitä kuin oikeudenkäynnissä. Hyödynnän seuraavassa tulkinnassa tätä Ricoeurin havaintoa ja luen Isoa Kirjaa ajatellen sen asettavan lukijansa eteen eräänlaisen ”oikeudenkäynnin”, jossa argumentoidaan ja esitetään todistajanlausuntoja tietyn asian puolesta. Oikeudenkäyntimetaphora toimii tekstiä koskevaan esiyymärykseen pohjautuvana tulkintaa ohjaavana arvauksena avaten siihen tietyn näkökulman. Metaphora nostaa tiettyjä tekstin piirteitä etualalle tarkemman tulkinnan kohteeksi jättäen toisia vähemmälle huomiolle sekä asettaa tekstin merkityksellisiä osia keskinäisiin suhteisiin.

Kiinnitän tulkinnassa huomiota seuraaviin todistamisen diskurssin erittelyn perusteella oleelliseksi käsittämiini seikkoihin:

1. Mitä Iso Kirja todistaa? Mikä on se kiistanalainen kysymys, johon teksti ottaa kantaa? Minkä puolesta Iso Kirja todistaa ja mitä vastaan?
2. Mistä Ison Kirjan todistukset kertovat? Mikä on esitettyjen faktojen ja tarinoiden merkitys? Miten todistukset todistavat asiansa puolesta?
3. Kuka tai ketkä Isossa Kirjassa antavat todistanlausuntonsa? Miten todistajien mahdollinen uskottavuus ja vilpittömyys osoitetaan tekstissä?
4. Kenelle Iso Kirja todistanlausuntonsa antaa? Kenet teksti asettaa ”tuomariksi” asiassaan? Mistä ”tuomarin” on tehtävä päätös?

Kiistakysymyksenä alkoholismi

Aloitin tulkinnan tarkastelemalla ensimmäistä kysymystä. Ison Kirjan nimi on kokonaisuudessaan *Nimettömät Alkoholistit: Kertomus siitä, miten sadattuhannet miehet ja naiset ovat toipuneet alkoholismista*. Teoksen ensimmäisen painoksen esipuheen alussa todetaan kirjan kertovan ”täsmälleen miten me olemme toipuneet”.¹⁷ Kyse näyttäisi siis olevan alkoholismista ja siitä toipumisesta. Mikä tässä voisi olla kiistanalaista? Ilmeisesti ainakin se, mitä alkoholismi on – onhan kirjan kolmas lukukin, ”Mitä alkoholismi on?”, omistettu juuri tämän kysymyksen pohdinnalle. Tarkastellaan siis seuraavaksi, mitä Iso Kirja sanoo alkoholismista. Alkoholismi on Ison Kirjan mukaan sairaus. Väite ”alkoholismi on sairaus” on kuitenkin ymmärrettävä metaforisesti. Iso Kirja ei esimerkiksi käsittele alkoholismia lääketieteellisiä hoitokeinoja. Viitattaessa alkoholismia lääketieteelliseen tai psykiatriseen hoitoon, se toteaa näiden olevan tehotomia.¹⁸ Mikään inhimillinen voima ei sen mukaan pysty todennäköisesti parantamaan alkoholista. Iso Kirja perustelee tätä käsitystä niin alkoholistien omakohtaiseen kokemukseen kuin lääkäreiden asiantuntijalausuntoihinkin vedoten.¹⁹

Sairaus ilmenee alkoholistissa kyvyttömyytenä lopettaa juominen: ”– heti kun hän saa alkoholia elimistönsä, tapahtuu jotakin, sekä fyysisesti, että henkisesti, joka tekee lopettamisen hänelle käytännöllisesti katsoen mahdottomaksi.”²⁰ Alkoholistin

juominen on obsessiivis-kompulsiivista. Alkoholisti on juomiseensa nähden voimaton ja juominen on alkoholistille pakonomaista. Se on pakonomaisuudessaan niin kohtalokasta, että johtaa ennen pitkää täydelliseen tuhoon, ”hulluuden ja kuoleman porteille saakka”.²¹ Oleellista Ison Kirjan kuvaaman alkoholistin tilanteessa on sen äärimmäinen epätoivoisuus.

”Sairautena” alkoholismi koskee ihmistä kokonaisuudessaan ja on luonteeltaan fyysistä, mentaalista ja hengellistä.²² Fyysisenä sairautena alkoholismi näkyy luonnollisesti erilaisina fyysisinä oireina. Alkoholismia verrataan myös allergiaan.²³ Mentaalisella puolella Iso Kirja puhuu ensinnäkin alkoholistisesta ajattelutavasta, mielenvikaisesta ajattelusta, pakonomaisesta juomisesta ja esimerkiksi siihen liittyvästä juomisen rationalisoinnista. Oleellista alkoholistin psykologiassa on Ison Kirjan mukaan äärimmäinen egoismi: ”Itsekkyys – itsekeskeisyys. Siinä on käsittäksemme vaikeuksiemme alku ja juuri.” Alkoholistin egoismin myötä esille nousee myös sairauden sosiaalinen puoli – alkoholistin itsekeskeisyyden vuoksi hänen sosiaalisista suhteistaan tulee vääristyneitä.²⁴ Alkoholistin egoismi kietoutuu oleellisesti alkoholismien hengelliseen puoleen. Ison Kirjan mukaan alkoholisti on egoisti, joka kuvittelee olevansa Jumala: ”Tästä on kysymys. Ensinnäkin meidän oli lakattava leikkimästä Jumalaa.”²⁵

Ison Kirjan toinen pääväite on, että kaikesta huolimatta alkoholismista voi toipua. Kirja johtaa toipumiskäsityksensä sairausmetaforasta. Koska sairaus on ytimeltään hengellistä, seuraa siitä loo-

17 Suomen AA-kustannus 2005, 16.

18 Suomen AA-kustannus 2005, 28–29.

19 Suomen AA-kustannus 2005, 26, 64, 78.

20 Suomen AA-kustannus 2005, 78.

21 Suomen AA-kustannus 2005, 54.

22 Kurtz 1979, 199; Mäkelä & al. 1996, 124–125

23 Suomen AA-kustannus 2005, 26.

24 Suomen AA-kustannus 2005, 78–79.

25 Suomen AA-kustannus 2005, 78–80.

gisesti se, että toipumisenkin on oltava luonteeltaan hengellistä. Alkoholistin voi parantaa vain ja ainostaan ulkopuolinen, transsendentti ”korkeampi voima”, eli ”Jumala – sellaisena kuin hänet käsitimme”. Jumala pystyy ja tahtoo vapauttaa alkoholistin sairaudesta, mikäli tämä etsii häntä. Toipuminen on näin ollen Jumalan päättäntävallan alainen asia, mutta alkoholisti voi tehdä osansa etsimällä Jumalaa.²⁶

Sairausmetaforan laajan kattavuuden vuoksi AA:n käsitys toipumisesta on varsin laaja. Toipuminen ei ole pelkästään vapautumista alkoholin ikeestä, vaan kyseessä on monitahoinen hengellinen kehitysprosessi. Prosessi alkaa siitä, kun alkoholisti myöntää ensimmäisen askeleen ensimmäisen osan mukaisesti ”voimattomuutensa alkoholiin nähden” ja etenee askel askeleelta kohti 12 askeleen lupamaa ”hengellistä heräämistä”.²⁷

Mahdollisista vasta-argumenteista Iso Kirja nostaa esille ainakin kaksi. Ensimmäinen koskettaa Jumalan olemassaoloa, jolle kirjassa omistetaan kokonainen luku. Itseään jumalankieltäjinä, ateisteina tai agnostikkoina pitävälle lukijoille suunnatussa luvussa ”Me epäilijät” todetaan alkajaisiksi, että ”vaihtoehdot ovat tuomio alkoholistin kuolemaan tai elämä hengellisellä perustalla...”²⁸ Vähän myöhemmin teksti esittää alkoholistin edessä olevan valinnan suoraan: ”Jumala joko on tai sitten ei. Valitse, ole hyvä.”

Oleellista on, että juuri tässä kohdassa teos nostaa esille todistajanlausunnot argumenttinsa tueksi. Se toteaa, että vaikka todistajien käsitykset ”itseensä suuremmasta voimasta” poikkeavat toisistaan suurestikin, niin yhdessä asiassa todistajat ovat samaa mieltä: ”Jokainen on saanut yhteyden ja usko itseään suurempaan voimaan.” Todistukset nostetaan siis keskeiseksi perusteluksi sen puolesta, että Jumala on olemassa ja haluaa vapauttaa alkoholistin riippuvuudestaan. Teksti myös tunnustaa todistusten pyrkivän rohkaisemaan lukijaa toipumisensa tiellä: ”Jos meidän todistuksemme auttaa sinua pääsemään eroon ennakkoluuloista ja ajattelemaan rehellisesti, jos se rohkaisee sinua etsimään Häntä itsestäsi vaivaa säästämättä, silloin voit, jos tahdot, lähteä kulkemaan kanssamme tätä tietä.”²⁹

Sinällään erikoisella tavalla Iso Kirja myös ottaa huomioon ja tunnustaa sellaisen mahdollisuuden, että sen ehdottama toipumishjelma ei kenties toimikaan kaikkien alkoholistien kohdalla. Viides luku alkaa sanoin: ”Harvoin olemme nähneet sellaisen ihmisen epäonnistuvan, joka on noudattanut ohjelmaamme tunnollisesti.” Toisin sanoen epäonnistuminen on kuitenkin mahdollista. Syyksi epäonnistumiselle teksti esittää sen, että ne jotka eivät toivu, eivät ”halua kokonaan antautua noudattamaan” ohjelmaa ja ovat ”kyvyttömiä olemaan rehellisiä itselleen”.³⁰

Kysymys ansioista ja syyllisyydestä

Todistuksen käsitteen analyysin yhteydessä todettiin, että todistamiseen liittyy syyllisyyden tai ansioituneisuuden osoittaminen. Seuraavaksi onkin katsottava, miten Iso Kirja suhtautuu kysymykseen syyllisyydestä ja ansioista.

Iso Kirja antaa kaiken ansion toipumisesta Jumalalle ja AA:n ohjelmalle. Jumala todetaan kaikkivaltaiseksi parantajaksi, joka haluaa ja voi parantaa alkoholistin tämän ”sairaudesta”. Mutta vaikka itse parantuminen on täysin Jumalan käsissä, lukee Iso Kirja osan toipumisesta toipumishjelman ansioksi. Iso Kirja esittää alkoholistille toipumishjelman, jota noudattamalla alkoholisti voi alkaa etsiä ja lähestyä Jumalaa, joka haluaa parantaa hänet. Ohjelma toimii näin välittävänä voimana Jumalan ja alkoholistin välillä.

Alkoholisti itsekin saa osan ansiosta. Toipuneet alkoholistit ovat sellaisia, jotka ovat antautuneet kokonaan noudattamaan ohjelmaa ja noudattaneet sitä tunnollisesti. He ovat olleet pelottomia ja perusteellisia sekä ennen kaikkea rehellisiä.³¹

AA:n Isossa kirjassa syyllisyyden teema asetuu sairauden ja synnin väliseen jännitekenttään. Metafora alkoholismista sairautena näyttäisi ensin vapauttavan alkoholistin itsensä syyllisyydestä omaan tilaansa. Sairaus on harvemmin sairastuneen oma syy. Toisaalta kirjassa osoitetaan egoismin olevan alkoholismisairauden oleellinen piirre. Lisäksi, egoistinen alkoholisti luulee olevansa Jumala. Jumalan paikalle itsensä asettava on määritelmällisesti syntinen. Niinpä kirja esittää alkoholistin olevan syntisyydessään syyllinen omaan tilaansa.

Kirjan ”me”, eli todistajat, myöntävät olleensa syntisiä muun muassa sanoin: ”Itsekkyys – itsekeskeisyys! Siinä on käsittääksemme vaikeuksiemme alku ja juuri.”³² Myös neljännen ja viidennen askelen ”itsetutkistelun” ja ”vikojemme todellisen luonteen myöntämisen” voidaan ymmärtää olevan synnintunnustuksia – myönnetäänhan vikojen luonne nimenomaisesti myös Jumalalle.

Sairauden ja syyllisyyden välinen jännite Isossa Kirjassa on kiintoisa, sillä historiallisestikin sairautta on toisinaan pidetty synnin merkinä. Ernest Kurtz esimerkiksi huomauttaa AA:n historiikissaan, miten lepra esiintyy synnin metaforana Raamatussa. Lepra oli kammottava mätänemissairaus ja sitä sairastaneet karkotettiin terveiden yhteisöstä. Sairaus muistutti ihmisiä siitä, että synti on pahuutta ja luonteeltaan sosiaalista. Kiinnostava paralleeli AA:laiseen käsitykseen alkoholismista löytyy myös siitä, että kyky parantaa lepratautisia ymmärrettiin osoitukseksi jumalallisesta voimasta.³³

Alkoholisti on siis syyllinen Jumalan edessä. Jumala tietää alkoholistin syntisyyden ja haluaa parantaa hänet – toisin sanoen antaa synnin anteeksi ja ottaa hänet takaisin yhteyteensä. Viidennen luvun viimeinen kappale kiteyttää synnin ja armahduksen teeman retorisesti mielenkiintoisella tavalla puhutelmalla lukijaa samanlaisena syntisenä kuin mitä kirjan todistajatkin ovat: ”Tästä kirjasta saat lukea yhä uudestaan, että usko teki sen mihin itse emme pystyneet. Toivomme vakuuttaneemme sinut siitä, että Jumala voi ottaa pois sen uhman, joka on erotanut sinut Hänestä.”³⁴

Alkoholistien elämäntarinat todistuksina

Edellä konstruoidun Ison Kirjan pääargumentin voi tyypistää kahteen virkkeeseen. Alkoholismi on merkki siitä, että alkoholisti on vieraantunut Jumalasta. Jumala parantaa, jos alkoholisti lähtee etsimään häntä.

Mihin tässä sitten tarvitaan AA:n toipumisohjelmaa? Entä miksi Iso Kirja esittää huomattavan määrän todistajanlausuntoja argumenttinsa tueksi? Miten todistajanlausunnot suhteutuvat edellä hahmoteltuun pääargumenttiin?

Todistajanlausunnot voidaan ymmärtää eräänlaiseksi kvasi-empiiriseksi aineistoksi, josta itse argumentti ja 12:n askeleen ohjelma on johdettu kvasi-induktiivisen päättelyn avulla. Toipumisohjelma on kirjoitettu monikon ensimmäisessä persoonassa ja vähän ennen sen esittelyä tehdään selväksi, että ohjelma todella perustuu toipuneiden alkoholistien omakohtaiseen kokemukseen.

Meidän tarinoistamme käy suurin piirtein ilmi, millaisia me olimme, mitä tapahtui ja millaisia olemme nyt. Jos olet päättänyt saada sen, mitä meillä on, ja jos olet halukas tekemään mitä tahansa saadaksesi sen, silloin olet valmis ottamaan määrätty askelet.³⁵

Toisaalta todistajanlausunnot tukevat Ison Kirjan abstraktia pääargumenttia konkreettisella tasolla. Ne ovat luettavissa esimerkkikertomuksina, eli *exemplumina*. Arkikielessä *exemplum* tarkoittaa esimerkkiä yleensä. Erikoisterminä se tarkoittaa yhtä klassisen retoriikan määrittelemää vakuuttamisen keinoa, esimerkillistä tapausta, joka tuo esille jonkin puheena olevan teeman konkreettisen tarinan muodossa.

Liisa Saariluoma on todennut, että *exemplumille* on ominaista, ”että se erottuu muusta tekstistä erilliseksi tarinaksi, olkoon sitten ’päätekstissä’ kyseessä julkinen puhe tai jokin kirjallisen esityksen muoto”. *Exemplum* yhtäältä selventää puheena olevaa teemaa, mutta toisaalta se myös argumentoi esitetyn yleisen väitteen puolesta.³⁶ Mikko Yrjönsuuren mukaan *exemplum* toimii juuri siksi, että se ei

26 Suomen AA-kustannus 2005, 78.

27 Suomen AA-kustannus 2005, 77.

28 Suomen AA-kustannus 2005, 65.

29 Suomen AA-kustannus 2005, 65–70.

30 Suomen AA-kustannus 2005, 76.

31 Suomen AA-kustannus 2005, 76.

32 Suomen AA-kustannus 2005, 79.

33 Kurtz 1979, 200.

34 Suomen AA-kustannus 2005, 87.

35 Suomen AA-kustannus 2005, 76.

36 Saariluoma 2001, 9.

latista oivallustaan abstraktioksi, vaan konkreettisen tarinaksi, jonka henkilöihin lukijan tai kuulijan on mahdollista samastua.³⁷ *Exemplumeina* Ison Kirjan todistajanlausunnot yhtäältä argumentoivat sen puolesta, mitä alkoholismi ja siitä toipuminen ovat. Toisaalta ne konkretisoivat abstraktin argumentin tarinoiksi näin sitä selventäen.

Huomattakoon, että Ison Kirjan todistajalausunnot ovat erityisesti elämäntarinoita. Ne ovat yksikön ensimmäisessä persoonassa kerrottuja tarinoita siitä, miten todistajat ovat elämänsä eläneet ja kokeneet. Ne ovat tarinoita siitä, miten heidän alkoholien käyttönsä muuttui ajan myötä täysin hallitsemattomaksi ja miten heidän elämänsä muodostui sellaiseksi, etteivät he ohjelman 1. askeleen sanoin ”omin voimin kyenneet selviytymään”. Elämäntarinoina todistukset vahvistavat Ison Kirjan väitettä siitä, että alkoholismissa on kyse elämästä ja kuolemasta. Alkoholistin pakonomainen juominen on kohtalokasta ja johtaa ennen pitkää kuolemaan, vankilaan tai mielisairaalaan.

Elämäntarinat ovat myös todistuskertomuksia siitä, miten todistajien elämä muuttui täydellisesti Jumalan ansiosta: ”Meille on annettu uusi elämä, tai, jos toinen muotoilu miellyttää enemmän: me olemme löytäneet elämälle mallin, joka toimii.”³⁸ Näin todistajat todistavat Jumalastaan kirjaimellisesti koko elämällään. He todistavat löytäneensä Jumalansa ja toipuneensa alkoholismista tässä mielessä. Se, että he ovat vapautuneet pakonomaisesta juomisen himosta, on yhtäältä vain sivuseikka kokonaisuuden kannalta. Toisaalta juuri se on konkreettinen merkki Jumalan ilmestymisestä heidän elämäänsä.

Todistuskertomukset ovat näin todistuksia paradoksisista, eli absoluuttisen ilmestymisestä historialliseen hetkeen. Iso Kirja hyödyntää retoriikalle ominaista voimaa, eli sen kykyä tehdä läsnäolevaksi sellaista, joka on ajallisesti tai paikallisesti etäistä – tai peräti tavoittamatonta.³⁹

Tarinoiden narratiivisella muodolla on suora yhteys siihen, millaisesta Jumalasta ne todistavat.⁴⁰ Jumala nimittäin näyttyy tarinoissa pääaktanttina, joka viime kädessä vaikuttaa tapahtumiin. Ison Kirjan elämäntarinat ovat todistuksia siitä, miten

Jumala on puuttunut alkoholistien elämien kulkuun. Vaikka todistajat kertovat itse omat tarinansa, Iso Kirja esittää elämäntarinoiden viimekätisen käsikirjoittajan olevan Jumala. Tällaisen tulkinnan puolesta puhuu myös se seikka, että tarinoiden kertojat ovat nimettömiä. Todistajien nimettömyys korostaa sitä seikkaa, että todistuksissa on oleellisinta niissä kerrotut tapahtumat ja että tapahtumien pääasiallinen subjekti on Jumala.

Ison Kirjan todistuskertomukset todistavat samalla myös Jumalan tahdosta. Viides luku puhuu suoraan Jumalan tahdosta sanoen: ”Jumala pystyisi siihen [vapauttamaan alkoholismista] ja tahtois tehdä sen, jos etsimme häntä.” Tulkinnan kannalta oleelliseksi osoittautuu se tekstin paikka, jossa tämä näkemys Jumalan tahdosta esitetään. Se tulee melkein heti toipumisohjelman esittelyn jälkeen. Toipumisohjelman esittelyä taas edeltää toivomus kirjan lukijan puolesta: ”Mutta on olemassa eräs, jolla on kaikki voima, Jumala. Kunpa sinä löytäisit hänet nyt!”

Näin toipumisohjelma osoittautuu välineeksi, jonka avulla toipuva alkoholisti voi etsiä Jumalaansa. Tällöin tullaan hyvin lähelle tulkintaa, jonka mukaan alkoholistille ”ehdotetun” toipumisohjelman noudattaminen on Ison Kirjan mukaan Jumalan tahto. Jumala tahtoo parantaa alkoholistin, jos tämä vain lähtee etsimään häntä toipumisohjelman avulla.

Tulkintaa voidaan vielä venyttää yhdistämällä ajatus todistajien elämästä Jumalan kirjoittamina elämäntarinoina näkemykseen toipumisohjelmasta yhteenvetona noista tarinoista. Näin venytetyn tulkinnan mukaan Iso Kirja ehdottaa implisiittisesti, että myös AA:n 12 askeleen ohjelman viimekätinen laatija olisi itse Jumala.⁴¹

Ernest Kurtz on todennut, että sellaiset käsitykset uskonnollisuudesta, joissa jumaluus on samanaikaisesti sekä transsendentti toiseus että välitön pelastuksen tuoja, joutuvat jotenkin ratkaisemaan ongelman siitä, miten pelastuksen sanoma välittyi jumaluedelta ihmisille.⁴² Niiden on kehitettävä jonkinlainen ajatus ihmisiä lähellä olevasta ”pelastajasta” tai ”vapahtajasta”. AA:n Iso Kirja ratkaisee ongelman esittämällä 12 askeleen ohjelman, joka

yhtäältä toimii välittävänä voimana alkoholistin ja Jumalan välillä (alkoholisti etsii ja lähestyy Jumalaa ohjelman avulla) ja jonka toisaalta voidaan ymmärtää olevan Jumalan tahdon ilmaisu ja jopa hänen itsensä laatima.

Nimettömät alkoholistit todistajina

Ison Kirjan todistajat todistavat siis elämäntarinoiltaan siitä, miten Jumala astui heidän elämäänsä ja paransi heidät alkoholismista. Keitä Iso Kirja sitten tuo ”oikeussaliin” asiastaan todistamaan?

Kirjasta nousee esille todistajien melko huomattava lukumäärä. Kirjan esipuheessa puhutaan noin sadasta naisesta ja miehestä, joiden kokemuksista kirja kertoo. Tätä kuvastaa myös teoksen alaotsikko ”Kertomus siitä, miten sadattuhannel miehet ja naiset ovat toipuneet alkoholismista”. Tulkinna kohteena olevassa kirjan 13. painoksessa esitetään AA:n toisen perustajan, Billin, todistuksen lisäksi 47 erillistä elämäntarinaa, joista 19 on amerikkalaisia ja 28 suomalaisia.

Todistajien lukumäärä on merkityksellinen ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkin suuri määrä todistuksia tukee väitettä, että kirjan argumentti nojaa reaalisuuteen ja että 12 askeleen ohjelma on johdettu todistajien kokemuksista kvasi-induktiivisen päättelyn avulla. Toiseksi todistusten on määrä vakuuttaa jo pelkällä määrällään. Iso Kirja on nimensä mukaisesti iso kirja, ja jo sen massiivisuuden on määrä todistaa sen sanoman painoarvon puolesta. Todistukset todistavatkin ennenkaikkea kokonaisuutena. Yksittäisiä todistuksia (esimerkkinä alkuperäiseen amerikkalaiseen tekstiin jälkikäteen lisätyt suomalaiset todistuskertomukset) voi poistaa tai lisätä kirjan eri painoksiin argumentin ja todistusten todistusvoiman siitä suuremmin kärsimättä.

Ison Kirjan ensimmäinen todistus – AA:n toisen perustajan, Billin, elämäntarina – esitetään heti teoksen alussa, sen ensimmäisessä luvussa. Tämä osoittaa osaltaan, miten oleellisessa asemassa todistukset ovat kirjan sisällön ja sen argumentaation kannalta. Billin todistuksesta nousee esille koko joukko oleellisia ja merkityksellisiä seikkoja. Bill on itse alkoholisti. Kaikki Ison Kirjan varsinaisen

tekstin todistajat (lukuunottamatta lääkärin mielipidettä) ovat alkoholisteja. Yksi AA:n perusoivalluksia on, että alkoholisti suostuu todella kuuntelemaan vain toista alkoholista.

Esille nousee identifikaation teema. Ajatuksena on, että alkoholisti pystyy samastumaan toiseen alkoholistiin. Retorisena vakuuttelun keinona identifikaatio on hyvinkin tuttu. Oleellista on kuitenkin kysyä, mihin lukija itse asiassa identifioituu. Minkä hän tunnistaa omakseen toisten alkoholistien tarinoissa?

Paul Ricoeurin tulkinnan teorian mukaan tekstien tulkinnan kohteena ei ole toisen egon sisäinen elämä, vaan ”asioiden tarkastelun mahdollisen tavan paljastaminen, joka on tekstin aito referentiaalinen voima”.⁴³ Niinpä samastumisesta ei ole kyse toisten alkoholistien psyykeen yhtymisestä tai esimerkiksi heidän sisäiseen elämäänsä tai tunteisiinsa eläytymisestä ja samastumisesta. Kyse on identifioitumisesta Billin ja muiden Ison Kirjan alkoholistien elämäntarinoihin ja niiden juoneen, merkitykseen ja merkityksellisyteen. Kyse on siitä, missä määrin lukija tunnistaa elämäntarinat omikseen.

Tästä näkökulmasta oleellista on, että Bill ja muut alkoholistitodistajat ovat *nimettömiä* alkoholisteja. Näin itse elämäntarinan juoni on merkityksellinen, ei elämän eläneen ihmisen henkilöllisyys tai persoona.

Sillä, että Ison Kirjan todistajat ovat nimenomaan *alkoholisteja* on myös suora yhteytensä itse todistusten sisältöön. Iso Kirja argumentoi sen puolesta, että juuri alkoholismi on merkki siitä, että alkoholisti on etäännytynyt Jumalastaan. Alkoholistitodistajat todistavat sen puolesta, miten tämä etään-

37 Yrjönsuuri 2001, 65.

38 Suomen AA-kustannus 2005, 52.

39 Vrt. Perelman 2007, 43–44.

40 Vrt. Ricoeur 1980, 78–81.

41 Ei ole tavatonta, kuten Ernest Kurtzkin on huomauttanut, että AA:n piirissä kuulee puhuttavan ”Jumalan alkoholisteille lahjoittamasta ohjelmasta”. Ks. Kurtz 1979, 187.

42 Kurtz 1979, 187.

43 Ricoeur 2000, 147.

tyminen näkyi heidän juovassa elämässään ja miten Jumala paransi heidät alkoholismistaan. Oleellista on, että todistajat vetoavat omakohtaiseen elettyyn ja koettuun alkoholistin elämäänsä.

Siihen, missä määrin lukija kykenee identifioitumaan todistajien tarinoihin, liittyy olleellinen sisällöllinen pulma. Kuten sanottu, todistajat todistavat Jumalan parantavasta voimasta. Näin todistusten todistusvoima riippuu suuresti siitä, missä määrin todistusten vastaanottaja itse uskoo Jumalaan, tai Jumalan olemassaolon mahdollisuuteen. Kyse on Heikki Kujansivun mukaan todistuksen todistusvoimasta, eli todistettavan asian painoarvosta vastaanottajansa elämässä ja elämälle.⁴⁴ Niinpä vahva identifikaatio todistajien tarinoihin on kenties mahdollista vasta sellaisen vastaanottajan kohdalla, jolla itsellään on myös kokemusta Jumalan parantavasta voimasta.

Myös alkoholistitodistajien nimettömyys aiheuttaa todistusten uskottavuuden kannalta merkittävän ongelman. Kuka uskoo nimetöntä todistajaa? Esiin nousee kysymys todistajan vilpittömyydestä, todistajan eetoksesta. Paul Ricoeurin mukaan todistaja todistaa omasta sisäisestä vakaumuksestaan asettuen toisinaan todistamaan koko elämällään. Ison Kirjan todistajat asettavat oman vilpittömyytensä lukijan arvioitavaksi kertomalla tarinoita, joissa he olivat menettäneet elämänsä ja kolkuttelivat jo kuoleman portteja ennen pelastumistaan alkoholismista syövereistä. Heille kysymys oli elämästä ja kuolemasta.

Todistajien vilpittömyys on arvioitavana myös heidän motiivejaan punnittaessa. AA:n ohjelman 12. askel kuuluu: ”Koettuamme hengellisen heräämisen näiden askelten tuloksena yritimme saattaa tämän sanoman alkoholisteille sekä toteuttaa näitä periaatteita kaikissa toimissamme.” Tällaisen, 12. askeleen mukaisen sanoman saattamisen, eli todistamisen, tärkein motiivi on se, että muiden alkoholistien auttaminen on osa AA:laisen alkoholistin omaa toipumista ja se saattaa jopa pelastaa hänen oman henkensä.⁴⁵ AA:laisten työ muiden alkoholistien auttamiseksi on Ison Kirjan mukaan myös vapaaehtoista ja pyyteetöntä – sen ajatuksena on jakaa Jumalalta saatua lahjaa avokätisesti eteenpäin.⁴⁶

Näin nimetön alkoholisti todistaa omalla elämällään pyyteettömästi ja henkensä edestä.

Nimettömien alkoholistitodistajien lisäksi Ison Kirjan varsinaisessa tekstissä on myös yksi todistus, jonka esittää todistaja, joka ei ole alkoholisti. Kyseessä on kirjan alun ”Lääkärimielipide” -osion allekirjoittaja, lääketieteen tohtori William D. Silkworth. Mikä on hänen todistuksensa merkitys?

Ensinnäkin Silkworth todistaa sen puolesta, että alkoholismi on tiettyyn ”toivottomaan” vaiheeseen edettyään Ison Kirjan argumentin mukaisesti sairaus, jonka edessä lääketiede on voimaton. Toiseksi Silkworth todistaa myös uskovansa, että AA:n ajatukset Jumalan parantavasta voimasta ovat jotain, jota lääketiede ei kenties ymmärrä, mutta joka silti saattaa toimia: ”Huippumodernit vaatimukset ja tieteellinen lähestymistapa kaikkeen eivät ehkä ole opettaneet meitä soveltamaan niitä hyvän voimia, jotka jäävät puhtaaksi viljellyn tietomme ulkopuolelle.” Näin Isossa Kirjassa esiintyvä lääketieteen edustaja tunnustaa tieteen ja oman ammattikuntansa voimattomuuden ja todistaa Jumalan parantavan voiman puolesta: ”Neuvon vilpittömästi jokaista alkoholista lukemaan tämän kirjan. Vaikka alkoholisti avaisi kirjan pilkallisin mielin, voi olla että hän rukoilee ennen kuin on päässyt loppuun.”⁴⁷

”Tuomarin” kierkegaardilainen hyppy

Edellä on esitetty Ison Kirjan pääargumentti ja suhteutettu se kirjan todistajanlausuntoihin, alkoholistien toipumistarinoihin. Kenelle teksti sitten argumenttinsa esittää? Kuka asettuu ”oikeudenkäynnin” ”tuomariksi” ja mistä hänen on päätettävä?

Ison Kirjan teksti puhuttelee ensisijaisesti alkoholista. Tämä ilmenee jo esipuheen ensiriveiltä: ”Tämän kirjan päätarkoitus on kertoa muille alkoholisteille täsmälleen miten me olemme toipuneet.”⁴⁸ Samoin teoksen alussa oleva ”Lääkärimielipide” asettaa kirjan lukijaksi alkoholistin.⁴⁹

Yllä mainittua on kuitenkin täsmennettävä toteamalla, että ”oikeudenkäynnin” perspektiivistä kirjan ensisijainen yleisö muodostuu nimenomaan ”yhä kärsivistä” alkoholisteista. Toki Ison Kirjan toipumisohjelma on suunnattu toipumisensa eri vaiheissa oleville alkoholisteille, ja se onkin

tulkittavissa yhtäältä eräänlaiseksi kuvaukseksi siitä, miten toipumisprosessi etenee, ja toisaalta etenemisohjeeksi toipumisen tiellä. Mutta kirjan pääargumentti ja sitä tukevat todistajalausunnot on suunnattu tekstissä konstruoidulle lukijalle, joka vielä pohtii oman mahdollisen alkoholisminsa luonnetta. Heti kirjan ensimmäistä toipumistarinaa seuraavien lukujen otsikot, ”Mitä alkoholismi on?” ja ”On olemassa ratkaisu”, puhuvat selkeästi tämän tulkinnan puolesta.

Mistä tekstin konstruoiman ”tuomarin” on siten päätettävä? Päätös koskee nimenomaan häntä itseään. Edellä viitattiin siihen, että hänen on puntaroitava ainakin oman alkoholisminsa luonnetta. Onko hänen oma juomisensa kirjan esittämällä tavalla pakonomaista? Onko hänen mahdollinen alkoholisminsa myös luonteeltaan kokonaisvaltaista, eli niin fyysinen, psyykinen kuin hengellinenkin ”sairaus”? Entä onko se edennyt jo siihen ”toivotomalta vaikuttavaan” vaiheeseen, jossa inhimillisiä parannuskeinoja ei enää löydy?

Ison Kirjan pääargumentin mukaan toipuminen on olemukseltaan hengellistä, joten ”tuomarin” on arvioitava etenkin sairauden tätä aspektia. Hänen on mietittävä sitä, onko hänen oma alkoholisminsa merkki egoismista ja siitä, että hän on etääntynyt Jumalastaan. Näin hänen on myös otettava kantaa oman perimmäiseen syyllisyyteensä, tai kysymykseen synnistä. Näin Iso Kirja asettaa lukijakseen konstruoimansa alkoholistin yhtä aikaa sekä ”tuomarin” että ”syytetyn” asemaan.

Varsinainen päätös, joka ”tuomarin” on tehtävä, ja johon hänen puntarointinsa tähtää, on kuitenkin se, haluaako hän lähteä toipumaan AA:n ohjelman ehdottamalla tavalla: ”Jos olet päättänyt saada sen, mitä meillä on, ja jos olet halukas tekemään mitä tahansa saadaksesi sen, silloin olet valmis ottamaan määrätty askelet.”⁵⁰ ”Tuomarimme” on näin ollen tehtävä päätös siitä, onko hän valmis varauksetta lähtemään etsimään Jumalaansa AA:n ohjelman avulla. Onko hän valmis astumaan prosessiin, jota etenemällä hän mahdollisesti kokee ”syviä ja vaikuttavia hengellisiä kokemuksia”, jotka mullistavat koko hänen elämänasenteensa, suhteensa lähimmäisiin ja Jumalaan?

”Tuomarin” päätös koskettaa hänen omaa, henkilökohtaista elämäänsä. Päätös koskee nimenomaan hänen koko elämäänsä. Ison Kirjan mukaan alkoholismi on elämän ja kuoleman kysymys – niin arkisella, fyysisen elämän tasolla kuin hengelliselläkin tasolla – kuten kirjan todistajat todistavat. Samoin kuin Ison Kirjan todistajille, myös ”tuomarille”, alkoholismissa ei ole kyse sen vähemmästä kuin elämästä ja kuolemasta.

Tekstin ”tuomarin” on tehtävä omaa olemassaoloaan koskeva omakohtainen eksistentiaalinen päätös. Hänen on valittava Jumalan parantavan voiman tai kuoleman välillä: ”Kun vaihtoehdot ovat tuomio alkoholistin kuolemaan tai elämä hengellisellä perustalla, valintaa ei ole helppo tehdä.”⁵¹

Päätöstään tekevän ”tuomarin” tärkein todistusaineisto on Ison Kirjan todistajanlausunnot. ”Tuomarin” on tulkittava ja arvioitava todistajien kertomuksia sekä niissä ilmenevää tapahtuman ja merkityksen dialektiikkaa. Hänen on mietittävä, missä määrin alkoholistin toipuminen (tapahtuma) on todella merkki Jumalan parantavasta voimasta (merkitys). ”Tuomarin” on myös mietittävä todistajien uskottavuutta ja vilpittömyyttä sekä arvioitava heidän elämäntarinoidensa suhdetta itse todistusten sisältöön.⁵²

”Tuomarin” päätös on lopulta subjektiivinen uskon asia, sillä todistuskertomusten todistusvoima on rajallinen, koska kyse on objektiivisesti ottaen epävarmasta tai peräti paradoksaalisesta asiasta. Viime kädessä ”tuomari” on päätöksensä edessä yksin. Näin päätös muistuttaa radikaalisuudessaan kiergeardilaista ”hyppyä”, jossa on tehtävä subjektiivinen valinta suhteessa absoluuttisen mahdolliseen

44 Kujansivu 2007, 36.

45 Suomen AA-kustannus 2005, 101.

46 Suomen AA-kustannus 2005, 16–17; 159.

47 Suomen AA-kustannus 2005, 24–30.

48 Suomen AA-kustannus 2005, 16.

49 Suomen AA-kustannus 2005, 30.

50 Suomen AA-kustannus 2005, 76.

51 Suomen AA-kustannus 2005, 65.

52 Ricoeur 1980, 143.

ilmestymiseen historiallisessa hetkessä ja elämässä. Tuo ”hyppy” on tietoinen ja omakohtainen uskon valinta, josta riippuu ”tuomarin” koko elämä.

RETORIIKAN VOIMA

Olen edellä tulkinnut AA:n Ison Kirjan tekstiä ja avannut AA:n sanoman merkityssisältöä todistamisen retoriikan näkökulmasta. Mikä sitten on Ison Kirjan tekstin ja merkityssisällön suhde AA:laisen alkoholistin toipumiseen?

Anja Koski-Jännes on todennut erilaisista riippuvuuksista vapautumisen ytimen löytyvän ”niistä merkityksistä, joita ihminen antaa näille kokemuksilleen”. Hänen mukaansa ”joko itselle tai riippuvuudelle annetuissa merkityksissä tapahtuu usein selvä siirtymä lopettamisen yhteydessä”.⁵³ AA:n Iso Kirja tukee toipuvaa alkoholista tässä prosessissa kutsumalla lukijansa tulkitsemaan itseään ja omaksumaan tekstin eteensä avaaman maailman, joka on Paul Ricoeurin mukaan tekstin viimekätinen referenssi.⁵⁴ Maailmaansa konstruoidessaan teksti hyödyntää retoriikan voimaa. Douglas Thomasin esittämää retoriikkanäkemyistä myötäillen voidaan puhua retoriikasta voimana, joka antaa reettorille ja hänen yleisölleen kyvyn nähdä asiat tietyssä valossa, tietyllä tavalla. Näin ymmärrettynä retoriikassa ei niinkään ole kyse suostuttelun taidosta, vaan pikemminkin kyvystä tehdä havaintoja.⁵⁵

Retoriikalla voimana, joka tuottaa kyvyn tehdä havaintoja, voidaan sanoa olevan mimeettinen ulottuvuus tai funktio. Mimesis viittaa tässä yhtäältä siihen, että teksti puhuu maailmasta, joka tietyssä mielessä on jo olemassa; esimerkiksi kreikkalainen tragediaa kuvaa, jäljittelee tai representoi inhimillistä todellisuutta – se ilmaisee elämän tragediaa.⁵⁶ AA:n Iso Kirja puolestaan kuvaa eräiden ihmisten suhdetta tiettyyn päihteseen.

Toisaalta mimesis ei ole todellisuuden kopiointia sellaisenaan. Mimesikseen liittyy olennaisesti myös poesis, uuden merkityksen luominen. Esimerkiksi tragedialla on poeettinen puolensa, tragedia luo oman omintakeisen maailmansa. Ricoeur puhuu siitä, miten tragediat ovat inhimillisen toiminnan kuvauksia, jotka esittävät tuon toiminnan jotenkin

parempana, korkeampana tai ylevämpänä kuin mitä se todellisuudessa on. Iso Kirja toimii samalla tavalla luodessaan alkoholismista kuvaa erityisenä ”sairautena”, jolla on hengellinen ulottuvuus.

Niinpä AA:n Iso Kirja merkityksellistää ihmisten ja alkoholin välisen suhteen omalla omintakeisella tavallaan retoriikan mimeettistä ja poeettista voimaa hyödyntäen. Sen maailmassa alkoholiriippuvaisella ihmisellä on ”alkoholismi”-niminen ”sairaus”, joka on samalla myös merkki kadotetusta yhteydestä Jumalaan. AA:laiset alkoholistit ovat kuolemanvakavasti sairaita ja itsekeskeisyydessään Jumalan edessä syntisiä. Kuitenkin tuossa maailmassa alkoholisti voi toipua lähtemällä etsimään Jumalaa 12 askeleen toipumisohjelman avulla. Hän voi kokea ”hengellisen heräämisen”, löytää kadotetun elämänsä ja toipua alkoholismistaan.

Iso Kirja konstruoi retoriikan voimaa hyödyntäen lukijansa eteen ”oikeudenkäynnin”, jossa ”tuomarin” eteen tuodaan koko joukko Jumalan parantavasta voimasta todistavia alkoholisteja. ”Tuomarin” on osaltaan arvioitava todistusten todistusvoimaa, eli kertomusten merkittävyttä ja merkityksellisyttä todistajien ja itsensä kannalta. Hänen on arvioitava omaa mahdollista alkoholismiaan sekä todistajien uskottavuutta ja vilpittömyyttä sekä tehtävä arvionsa perusteella päätös omasta toipumisen tiestään.

”Tuomarin” päätös on radikaali kierkegaardinlainen ”hyppy” – paradoksaalinen päätös suhteessa absoluuttisen mahdolliseen ilmestymiseen historiallisessa hetkessä ja elämässä. Tuolle valinnalle ei loppujen lopuksi ole mitään rationaalista perustetta, mutta Ison Kirjan todistajat todistavat sen puolesta, että valinta on tarpeellinen, mahdollinen ja tekemisen arvoinen.

Iso Kirja siis konstruoi lukijakseen kärsivän alkoholistin, ja asettaa tämän yhtä aikaa sekä ”syytetyksi” että ”tuomariksi” oman tilanteensa ja sen ratkaisun suhteen. Paul Ricoeurin mukaan tällainen tekstin konstruoima lukija on aina tietyssä mielessä fiktiivinen hahmo.⁵⁷ Mikä sitten on tekstin konstruoiman fiktiivisen lukijan (tulkintamme ”tuomarin”) ja sen konkreettisen, empiirisen lukijan (sinun tai minun) välinen suhde?

Jotta Ison Kirjan lukija voisi omaksua teoksen tekstin eteensä avaaman maailman, on hänen otettava vastaan ymmärtämisen haaste. Teos kutsuu lukijansa hermeneuttiseen prosessiin, jossa tämä tulkitsee tekstiä perimmäisenä tarkoituksenaan tekstin eteensä avaaman maailman omaksuminen.

Omaksuessaan tekstin eteensä avaaman maailman lukija oppii samalla tuntemaan itseään paremmin. Ricoeurin mukaan tulkinta on ”prosessi, jonka kautta uusien olemisen muotojen – tai jos suositte Wittgensteinia Heideggerin sijaan, uusien elämänmuotojen – avaaminen tai paljastaminen antaa subjektille uuden itsensä tuntemisen kapasiteetin”.⁵⁸ Kyse on prosessista, jossa teoksen avaama maailma laajentaa lukijan itseyttä horisonttia. Ricoeurin sanoin teksti antaa universaalilla maailman paljastamisen kyvyllään egolle itsen.⁵⁹

Jos tekstin tarkoitus on maailman projekti, lukija ei ole se, joka ensisijaisesti projisoi itseään. Lukija pikemminkin laajentuu itseprojektion kapasiteetissaan ottamalla itse tekstiltä vastaan uuden olemisen muodon. Omaksuminen lakkaa näin olemasta tietäntyyppistä omistamista, asioista kiinnittämisen tapa; sen sijaan se edellyttää egoistisen ja narsistisen egon riistämisen momentin.⁶⁰

Ricoeur viittaa tässä siihen, että hermeneuttinen kehä on ymmärrettävä ontologisella tasolla sen sijaan, että sen ymmärretään tarkoittavan subjektivistista tietoisuuksien sulautumista tai tekstin tekijän ja lukijan keskinäisen ymmärryksen lisäämistä. Niinpä esimerkiksi toipumiseen mahdollisesti liittyvässä samastumisessa ei ole kyse toisten alkoholistien psyykkeeseen yhtymisestä tai heidän sisäiseen elämänsä tai tunteisiinsa eläytymisestä.

Tällä tavalla olemme niin kaukana kuin mahdollista romanttisesta vieraaseen psyykeen yhtymisen ideaalista. Jos meidän voidaan sanoa lankeavan yhteen minkään kanssa, se ei ole toisen egon sisäinen elämä, vaan asioiden tarkastelun mahdollisen tavan paljastaminen, joka on tekstin aito referentiaalinen voima.⁶¹

Ison Kirjan tekstiä tulkittaessaan lukija pyrkii ajattelemaan tekstin suuntaisesti: ”tulkitseminen on

tekstin avaaman ajatuksenpolun seuraamista, sitä, että lähdetään kulkemaan tekstin osoittamaan suuntaan.”⁶² Tulkintani mukaan Ison Kirjan teksti ehdottaa lukijalleen sellaista lukijapositiona tai ajattelun suuntaa, jossa tämän on arvioitava kirjassa esitettyjen, Jumalan parantavasta voimasta todistavien toipumistarinoiden merkitystä oman mahdollisen alkoholisminsa, toipumisensa ja elämänsä kannalta.

Paul Ricoeurin mukaan se, että lukija pyrkii ajattelemaan tekstin suuntaisesti, on omiaan synnyttämään lukijassa uutta itseyttä.⁶³ Tekstin omaksuminen on samanaikaisesti sekä luopumista että haltuunottoa. Ajatellaan tekstin suuntaisesti ja omaksuessaan sen eteensä avaama maailma lukija voi luopua aikaisemmasta minuudestaan ja ottaa vastaan tekstin hänelle ehdottaman uuden olemisen muodon ja uudenlaisen käsityksen itsestään. Saman ajatuksen voi muotoilla konkreettisemmin erään Ison Kirjan todistajan, eli lääketieteen tohtori William D. Silkworthin sanoin: ”Vaikka alkoholisti avaisi kirjan pilkallisin mielin, voi olla että hän rukoilee ennen kuin on päässyt loppuun.”⁶⁴

Toki toisinkin voi olla. Lukija ei tietenkään mitenkään välttämättä tunnista Ison Kirjan alkoholistien elämäntarinoita omikseen tai halua lähteä etenemään AA:n ehdottamalla toipumisen tiellä. Joka tapauksessa hän oppii tekstiä tulkittaessaan ja omaksuessaan näkemään suhteensa itseensä, alkoholiin, muihin ihmisiin ja Jumalaan uudella tavalla.

53 Koski-Jännes 1998, 96.

54 Ricoeur 1981, 179–180.

55 Thomas 1999, 99.

56 Ricoeur 1981, 179–180, 187.

57 Ricoeur 1981, 193.

58 Ricoeur 2000, 149.

59 Ricoeur 1981, 193.

60 Ricoeur 2000, 149–150.

61 Ricoeur 2000, 147.

62 Ricoeur 1981, 161–162.

63 Ricoeur 1981, 193.

64 Suomen AA-kustannus 2005, 30.

KIRJALLISUUS

DICK B.

1997 *The Good Book and the Big Book: A.A.'s Roots in the Bible*. Kihei, Hawaii: Paradise Research Publications, Inc.

KOSKI-JÄNNES, ANJA

1998 *Miten riippuvuus voitetaan*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

KUJANSIVU, HEIKKI

2007 "Tunnustus, todistus ja toinen: Käsite- ja Tunnustusten tempelissä". *Tunnustus ja todistus: Näkökulmia kahteen elämän esittämisen tapaan*. Toim. Heikki Kujansivu & Laura Saarenmaa. Helsinki: Gaudeamus, 23–46.

KURTZ, ERNEST

1979 *Not-God: A History of Alcoholics Anonymous*. Center City, Minnesota: Hazelden.

MÄKELÄ, KLAUS & AL.

1996 *Alcoholics Anonymous as a Mutual-Help Movement: A Study in Eight Societies*. Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

PERELMAN, CHAIM

2007 *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.

RICOEUR, PAUL

1980 *Essays on Biblical Interpretation*. Philadelphia: Fortress Press.

1981 *Hermeneutics & the Human Sciences*. Ed. & transl. John B. Thompson. Paris: Cambridge University Press.

2000 *Tulkinnan teoria – Diskurssi ja merkityksen lisä*. Helsinki: Tutkijaliitto.

SAARILUOMA, LIISA

2001 "Alkusanat: Exemplum-perinne ja esimerkillisyyden ongelma". *Esimerkin voima: Exemplum ja esimerkillisyys antiikin retoriikasta nykypäivän naistenlehtiin*. Toim. Liisa Saari-
luoma. Turku: Kirja-Aurora, 7–15.

SUOMEN AA-KUSTANNUS R.Y.

2005 *Nimettömät Alkoholistit: Kertomus siitä miten sadattuhannet miehet ja naiset ovat toipuneet alkoholismista*. Helsinki: Suomen AA-kustannus r.y.

1986 *Anna sanan kiertää: Bill Wilsonin elämäkerta ja tarina siitä, kuinka AA-sanoma saavutti*

maailman. Helsinki: Suomen AA-kustannus r.y.

THOMAS, DOUGLAS

1999 *Reading Nietzsche Rhetorically*. New York: The Guilford Press.

YRJÖNSUURI, MIKKO

2001 "Esimerkki kirjoituksissa Aristoteleesta renessanssifilosofiaan." *Esimerkin voima: Exemplum ja esimerkillisyys antiikin retoriikasta nykypäivän naistenlehtiin*. Toim. Liisa Saari-
luoma. Turku: Kirja-Aurora, 51–67.

Internet-materiaali

SUOMEN AA-KUSTANNUS R.Y.

2009 *Mikä on AA, Nimettömät Alkoholistit, Alcoholics Anonymous?* <http://www.aa.fi/mika.html>